

Ôt h n h n v a qua đã gây ra nh ng thi t h i n ng n cho các qu c gia khu v c sông Mekong. Và đi u tr tr u là có nh ng qu c gia v a là tác nhân chính cho s b i n đ i ngu n n c đ ng th i l i là k tìm ki m c h i tr c l i và đ đ c ca ng i là “anh hùng” cho hành đ ng c a mình.

Trước hết xin điếm một vài số liệu về mức độ thiệt hại do hạn hán tại khu vực sông Mekong. Tại Việt Nam, hạn hán ảnh hưởng đến nghiêm trọng đến nông nghiệp, một trong những ngành kinh tế chính của quốc gia. Ngân hàng HSBC ước tính hạn hán tại Mekong sẽ làm giảm tốc độ tăng trưởng quốc gia từ 6,7% xuống còn 6,3%. Hơn 360.000 hộ gia đình bị thiêu nức sinh hoạt.

Tại Thái Lan, 27 trên tổng số 77 tỉnh, trong đó bao gồm cả khu vực hành chính Bangkok, chính thức bị liệt kê vào danh sách vùng chịu thảm họa hạn hán. Tốc độ tăng trưởng kinh tế dự kiến sẽ giảm 0,85% do hạn hán.

Tại Campuchia, hạn hán đã khiến cho tốc độ tăng trưởng nông nghiệp quốc gia này giảm mạnh, từ 5% xuống chỉ còn 1% trong giai đoạn 2004-2012. Tốc độ tăng trưởng năm 2016 dự kiến còn thấp hơn do hạn hán ngày một nghiêm trọng.

Vòng kim cô

Trong bối cảnh biến đổi khí hậu và sự phát triển kinh tế với tốc độ nhanh chóng, các nhà môi trường cho rằng cần tìm ra các biện pháp mới để quản lý nguồn nước tại châu Á. Một hạn hán kỷ lục đang ảnh hưởng một vùng rộng lớn tại châu Á sẽ chấm dứt khi mùa mưa đến vào tháng 6. Mùa mưa sẽ đem đến sự hồi sinh cho những người dân sống tại các vùng bị hạn hán, từ hàng triệu người sống tại vùng sông Mekong, phần thuộc lãnh thổ Việt Nam cho đến hơn 1/4 trong 1,25 tỷ dân Ấn Độ.

Tuy nhiên, một điều mà chúng ta không thể bỏ qua là trên hạn hán mới nhất trong một loạt trên hạn hán xảy ra tại châu Á trong thời kỳ này là dự báo về một tương lai nóng hơn, khô hơn. Trên hạn hán tiếp theo trong tương lai sẽ làm trầm trọng hơn những thách thức về nước sạch vốn đã nghiêm trọng tại châu Á và vì vậy sẽ tác động tiêu cực đến tăng trưởng kinh tế, ổn định xã hội và các quan hệ giữa những quốc gia hoặc khu vực cùng chung các con sông lớn hoặc tầng nước ngầm.

Hiện nay, các chính sách vẫn ít chú trọng đến dự phòng với hạn hán vì được tính không liên quan của nó. Các nhà khoa học vẫn chưa thể dự báo chính xác thời điểm xuất

hiện, mức độ hao tổn thời gian kéo dài của các đợt hạn hán. Không như các thảm họa do con người gây ra và các thảm họa tự nhiên khác, tự động đợt hạn bão, lũ lụt và các tai nạn công nghiệp, hạn hán là một tai ương đến một cách yên lặng và tự nhiên. Tuy nhiên, nếu không có dự trữ nước, các nguồn nước trữ trữ và phát triển bền vững, hạn hán ở châu Á sẽ đến thường xuyên hơn và nghiêm trọng hơn.

Một thực tế ít người biết là chính châu Á, chứ không phải châu Phi, mới là lục địa đòi một vài tình trạng thiếu nước trầm trọng nhất, với lượng nước tính theo đầu người ở mức chưa tới 1.700 m³/người/năm. Châu Á vẫn đã trong tình trạng thiếu nước nước sạch hơn bất cứ lục địa nào và có những nơi đã bị gọi là có nguồn nước ô nhiễm nhất thế giới.

Nước không chỉ là nguồn tài nguyên bị đánh giá thấp và coi nhẹ nhất, trong vài năm tới nó sẽ trở thành tài nguyên bị tranh chấp nhiều nhất tại châu Á. Điều này bắt nguồn từ tình trạng khan hiếm nước và biến đổi tài nguyên nước được biết của lục địa này. Các con sông quan trọng nhất của châu Á đi qua biên giới của nhiều quốc gia và vì vậy là hệ thống sông quốc tế. Thật ra, hầu hết các nước châu Á có đường biên giới đất liền, với ngoại lệ rõ nhất là Trung Quốc kiểm soát các sông đầu nguồn ở cao nguyên Tây Tạng, phá thác rớt lên vào các nguồn nước xuyên quốc gia. Sự phá thác này rõ nhất là ở các quốc gia như Bangladesh và Việt Nam vẫn có vị trí địa lý nằm ở hệ thống các hệ thống sông quốc tế.

Trong bối cảnh này, các tranh chấp về nguồn nước xuyên quốc gia đã trở nên thường xuyên. Châu Á thể hiện một cách rõ ràng thực tế các nguồn nước xuyên biên giới thay vì kết nối các địa phương, các quốc gia trong một hệ thống phá thác liên nhau về nguồn nước, trở thành sự cạnh tranh gay gắt vì những lợi ích tiềm ẩn. Sự tranh cãi này mở rộng đến những động thái của mọi nước trong việc khai thác các con sông chung bằng cách xây đập, hệ thống nước và nền dòng, vì vậy càng làm gia tăng căng thẳng các quan hệ giữa các nước ven sông.

Châu Á lục địa có nhiều đập nước nhất thế giới. Nó có nhiều đập nước hơn cả phần còn lại của thế giới cũng vậy. Những con số thống kê này không làm thoát lên sự thực là hầu hết các đập nước ở châu Á là của Trung Quốc. Chỉ riêng quốc gia này đã có hơn một nửa trong số xấp xỉ 50.000 đập nước lớn của thế giới. Với số lượng hệ thống đập nước và hệ thống nước lớn khổng lồ như vậy, Trung Quốc đã xây dựng được một hệ thống đầy đủ năng lực của nước trong mùa khô hạn.

Thậm chí, thực tế là sự lũng đớp nọc khùng lợ của Trung Quốc đang phá vỡ các con sông vì nó làm gián đoạn các dòng chảy tự nhiên và làm khô kiệt sông, khiến cho các vùng ven sông bị hạn hán nặng nề hơn khiến nọc độc các con sông có rất ít nọc và chảy chậm lợng phù sa màu mỡ ra biển. Con sông Hoàng Hà đang bị biến đổi Trung Quốc là ví dụ điển hình. Ngoài ra, 6 đớp nọc khùng lợ của Trung Quốc trên thượng nguồn sông Mekong cũng là nguyên nhân gây ra tình trạng hạn hán trầm trọng ở đồng Nam Á trong bối cảnh hạn hán đang xảy ra trên toàn bộ các quốc gia ở vùng đồng bằng sông Mekong.

Nỗi đau độc sông Mekong

Những chiếc xe tải chở mía tung lên những đám bụi mù khi chúng đi qua mặt cánh đồng khô nọc ở đồng Bình Thái Lan. Những cây mía màu nâu trên những chiếc xe tải này là những cây mía cuội cùng đống thu hoạch ngoài Khon Kaen, thành phố lớn nhất vùng đồng Bình Thái Lan. Tuy nhiên, về mùa năm nay của quốc gia xuất khẩu mía đứng đầu nhất châu Á để lấy mặt về đồng để với người nông dân trồng mía, do hạn hán đã khiến mùa màng bị thất hại nặng.

Ông Rawee Phokheng, một nông dân 67 tuổi cho biết: “Tôi đã đành trồng lấy cánh đồng mía sau về mùa đầu tiên bị thất hại vì hạn hán. Tôi không có lựa chọn nào khác ngoài việc tìm kiếm những người cho vay tiền để có tiền vượt qua khó khăn”. Tình trạng thiếu nọc đang gây ra những vấn đề nghiêm trọng tại ngôi làng của ông ở Ban Pa Mak Faen, một vùng mía đứng gần Khon Kaen. Các vòi nọc chỉ cung cấp nọc 1 giờ mỗi ngày. Thậm chí ngôi làng này còn may mắn hơn những ngôi làng gần đó nữa mà các vòi nọc đã ngừng chảy trong suốt nhiều tuần.

Mỗi người ngày càng tuyệt vọng trong nỗ lực tìm nọc để đáp ứng cho những nhu cầu cơ bản tại nhiều địa phương ở Thái Lan, với gần 30 trong số 77 tỉnh đang gánh chịu đợt hạn hán tại các nhất trong vòng 20 năm qua. Họ chia sẻ nỗi đau đớp Uboldrat, họ cũng cấp nọc lớn nhất tỉnh Khon Kaen, được cho là mình cũng có thể nhất. Kể từ tháng 3/2016, họ nọc đã bị xác định trong tình trạng “dở dở chết”, tức là mức nọc đã vượt ngưỡng mức mà các máy bơm có thể rút nọc để cung cấp cho các nơi khác.

Để đáp ứng nhu cầu của mình, nhiều ngôi làng ở Thái Lan đã đào giếng với sự hỗ trợ từ ngân sách chính phủ. Những người may mắn đào được giếng tầng

ngộ m nọc sau khi đào sâu hơn những năm trước, có nơi sâu tới 40m. Tuy nhiên, giáo xã xã hội học của trường Đại học Khon Kaen Buapun Promphakping cho biết những nguồn cung cấp này cũng sẽ sớm cạn kiệt do mức nước ngầm cũng đã được tận dụng cho nông nghiệp trong đất hơn hán từ năm ngoái và không phải nơi nào cũng có nước sạch vì nhiều nơi nước có nồng độ muối cao.

Không chỉ riêng Thái Lan, tình cảnh này cũng đang xảy ra tại nhiều nước Đông Nam Á.

Tại Việt Nam, gần 140.000 hecta của vùng đồng bằng sông Cửu Long, vựa lúa chính của nước này, bị khô cạn. Các cánh đồng còn bị xâm nhập mặn, do nước biển tràn vào khi mức nước sông giảm xuống mức thấp nhất kể từ năm 1926. Anh Hoàng Minh Phúc, một nông dân ở huyện Chu Se, tỉnh Gia Lai, cao nguyên miền Trung Việt Nam, nói rằng: “Nếu như không có đủ nước mùa, về mùa của chúng tôi năm nay sẽ thất bại. Vì hơn hán, chúng tôi không thu hoạch được hạt tiêu và mùa cà phê năm nay cũng đang trong tình cảnh nghiêm trọng”. Anh cho biết thêm số lượng về tiêu của gia đình anh năm 2016 giảm tới 70%, xuống chỉ còn 3 tấn.

Tại tỉnh Banteay Meanchey Tây Bắc Campuchia, nông dân Sim Vanna trồng lúa trên diện tích gần 30 ha và sốn trên diện tích gần 40 ha. Những sau khi mất gần 20.000 USD do mất mùa trong năm 2015, anh lựa chọn việc không làm gì trong năm 2016 để chờ xem liệu thời tiết có tốt hơn không. Thay vào đó, anh cho thuê ruộng lúa với giá 100 USD/ha với bất cứ ai để dùng làm đất để đầu tư với rủi ro về thời tiết.

Hơn hán lại trở thành một lợi thế với những người kinh doanh nước sạch. Một nhà cung cấp nước ở Thái Lan, đã bị trồng lúa chuyển sang chuyên cung cấp nước trong các bồn 2.000 lít phía sau xe tải, đã gặt hái món lợi lớn nhờ việc cung cấp nước cho công đồng. Ông thừa nhận: “Nhu cầu rất cao đến mức tôi không thể đáp ứng cho tất cả”.

Những thách thức gia trên không phải là trường hợp duy nhất nhìn thấy cả hai từ hơn hán. Có những vấn đề mang tính toàn cầu trong tình huống này. Trung Quốc, đầu nguồn của sông Mekong, đã có những hành động trái với thông lệ khi công bố quyết định vào giữa tháng 3/2016 về việc xây dựng một đập trong những con đập khổng lồ để giúp các nước bị hơn hán năm ở hạ lưu sông giảm Campuchia, Lào, Thái Lan

và Việt Nam. Tình thái này được thực hiện sau khi Việt Nam đưa ra yêu cầu.

Thủ tướng Campuchia Hun Sen, đồng minh thân cận nhất của Trung Quốc tại vùng Mekong, đã ca ngợi quyết định trên của Bắc Kinh. Các người dân của Campuchia dọc theo sông Mekong phụ thuộc vào con sông này và Biển hồ (Tonle Sap), hồ nước lớn nhất Campuchia hiện đang có mức nước rất thấp.

Các chuyên gia môi trường từng quan ngại về hàng loạt đập nước khổng lồ của Trung Quốc trên thượng nguồn sông Mekong, trên thực tế đã làm trầm trọng thêm tình hình thiếu nước tại các nước hạ nguồn. Một nhà hoạt động xã hội của tổ chức môi trường Nhóm con sông quốc tế, ông Piaporn Deetes, nói rằng Bắc Kinh muốn khống chế những ai mới là người thực sự kiểm soát sông Mekong.

Việt Trung Quốc xây dựng trên thượng nguồn đã giúp Thái Lan. Biển hồ thông bơm nước được lắp đặt tạm thời dọc sông Mekong trên phần lãnh thổ của Thái Lan đã hút nước để bơm vào một con sông cấp nước cho cánh đồng khô hạn ở tỉnh Nong Khai. Thái Lan hy vọng sẽ cấp được 47 triệu m³ nước trong vòng ba tháng cho các vùng bị hạn hán.

Hành động này của Thái Lan khiến cho các cánh đồng của nông dân Việt Nam tiếp tục khô hạn. Các chuyên gia môi trường Việt Nam bất bình với Bangkok vì đã không tham vấn ý kiến của ba nước khác ở vùng Mekong về kế hoạch này khi cùng tham gia quan tâm đến nhất của Đông Nam Á về quản lý và khai thác nguồn nước.

Trong bối cảnh còn vài tuần nữa mới tới mùa mưa, hành động của Thái Lan càng làm nổi rõ vai trò của thiết kế của nước trong tình hình khô hạn. Liệu với các nông dân, vấn đề là liệu sẽ giúp đỡ như thế nào có giúp người nông dân tình trạng khô hạn tại các cánh đồng của họ hay không.

Theo [Nikkei Asian Review](#)

Trần Quang (gt)

